

Тэма 5 Гісторыя ўкраінскай літаратуры пачатку ХХ стст.

5.1 Творчасць І. Франко.

5.2 Творчасць Л. Українкі.

5.1 Творчасць І. Франко.

Івану Якаўлевічу Франко належыць, мабыць, самае ганаровае права прадстаўляць Украіну ў “галерэі самых высокіх інтэлектуальных дасягненняў” народаў свету. Ён адначасова спалучаў у сабе іпастасі паэта, празаіка, драматурга, фалькларыста, этнографа, культуролага, мовазнаўца, перакладчыка, рэпарцёра, рэдактара, а таксама палітыка, агітатара, рэвалюцыянера.

Іван Якаўлевіч Франко нарадзіўся 27 жніўня 1856 года ў в. Нагуевічы Драгобыцкага павета (цяпер в. Івана І. Франко Драгобыцкага раёна Львоўскай вобл.) у сям’і каваля. З шасці гадоў хлопчык вучыцца ў пачатковай школе ў суседнім сяле Ясеніця-моцная, пазней – у Драгабыцкай пачатковай школе пры манастыры, а яшчэ праз некаторы час – у Драгабыцкай гімназіі. Міхаіл Кацюбінскі ў нарысе пра Івана Франко адзначае, што здольнае дзіця ў сельскай школе навучылася чытаць на ўкраінскай, польскай і нямецкай мовах. У 1865 годзе памёр бацька. У 16 гадоў Франко застаўся круглым сіратой.

Першы верш – “Вялікдзень 1871 года” - прысвяціў бацьку. Перакладае творы Гамера, Сафокла, Гарацыя, Гейнэ. У гімназіі Іван Франко адстойвае меркаванне, што асновай ўкраінскай літаратурнай мовы павінна быць народная гаворка.

Пасля юнак едзе ў Львоў, паступае ва ўніверсітэт на філасофскі факультэт. Шмат піша, становіцца самай уплывовай фігурай у рэдакцыі часопіса “сябар”, цікавіцца філасофіяй, палітычнай эканоміяй, сацыялогіяй.

Вялікія надзеі на ажыццяўленне палітычных і літаратурных намераў ускладаў І. Франко на Кіеў, куды ён прыбыў у канцы лютага 1885 года. У 1877 годзе – першы арышт. І. Франко абвінавачваюць у прыналежнасці да падпольнай сацыялістычнай арганізацыі.

У 1892 годзе І. Франко з’язджае ў Вену, каб скончыць доктарскую дысертацыю. Праз год адбылася абарона, Франко атрымаў ступень доктара філасофскіх навук.

У 1894 годзе прадставілася магчымасць заняць прафесарскую пасаду кафедры гісторыі ўкраінскай літаратуры і мовы Львоўскага ўніверсітэта. Хоць пробная лекцыя і мела поспех, аднак лідары народнікаў “масквафілаў”, польска-шляхецкія шавіністы звярнуліся да паклёпу і правакацый, каб не дапусціць І. Франко да прафесарскай пасады. Гэта не магло не засмуціць І. Франко, але і не спыніла яго далейшага духоўнага прагрэсу, якім бы цяжкім ён ні быў. У 1897 годзе Франко ад ператамлення захварэў. «Моцная, упартая натура, якая выйшла з жыццёвага бою цалкам нязломнай, - пісаў пра сустрэчу з І. Франко ў 1905 годзе Міхаіл Кацюбінскі. - У сваёй убогай хаце

сядзеў ён за сталом босы і плёў рыбацкія сеткі, як бедны апостал. Плёў сеткі і пісаў паэму “Маісей”. Не ведаю, ці трапілася рыба ў яго сеткі, але душу маю ён паланіў сваёй паэмай”.

У 1908 годзе Франко зноў перажывае хваробу. Вялікае ператамленне прывяло да нярвовага зрыву, кантрактуры абедзвюх рук і пальцаў. Выйсці з гэтага стану дапамагло лячэнне ў Харватыі, на берагах Адрыятычнага мора.

Пачатак Першай сусветнай вайны заспеў сям’ю І. Франко ў трагічным становішчы. Хвора я жонка знаходзілася ў шпіталі, сыны ў арміі. Пазбаўлены сродкаў да існавання, пісьменнік жыў у доме школьнага таварыша. Памёр Франко 27 траўня 1916 г., пахаваны на Лычакаўскіх могілках у Львове.

Паэзія

Стылістычна Франко належыць да рэалістычнага напрамку. У зборнік “З вяршынь і нізін” (1887) увайшлі творы грамадзянскай лірыкі (“Таварышам з турмы”, “Вечны Рэвалюцыянер”, “Муляры”, “Зямля мая”, “Турэмныя санеты” і іншыя). Вяршыняй інтымнай лірыкі І. Франко з’яўляецца кніга “Завялае лісце” (1896 г.). У зборніку “Мой Ізмарагд” (1897 г.) пераважаюць філасофскія матывы: рэфлексіі паэта пра дабро і зло, прыгажосць і вернасць, абавязак і сэнс чалавечага жыцця. Але і ў ёй знаходзім узор грамадзянскай лірыкі, у якой Франко ўвекавечыў пакуты роднага народа (“Па вёсках”, “Да Бразіліі” і іншыя). Драму ўласнага жыцця Франко адлюстравыў у зборніку “З дзён журбы” (1900 г.). Вялікае майстэрства праявіў Франко і ў шырокіх эпічных паэмах “Панскія жарты” (1887 г.), “Смерць Каіна” (1889 г.), “Іван Вішанскі” (1900 г.) і іншых. Шмат аўтабіяграфічнага ўкладу Франко ў сваю выдатную паэму “Маісей” (1905 г.), у якой на матэрыяле біблейскага сюжэту паказаны канфлікт правадыра з народам, асуджаецца здрада нацыянальных інтарэсаў і абвяшчаецца ідэя служэння роднаму народу. Паэма “Маісей” - вынік працяглай працы І. Франко, яго мастацкіх і філасофскіх пошукаў вырашэння праблемы ўзаемаадносін героя і натоўпу, індывідуальнасці і калектыўнай стыхіі. Паэма прысвечана ўкраінскаму народу, пра лёс якога Франко ўсё жыццё турбаваўся. Пра гэта гаворка ідзе ў пралогу: “Тваім будучым душу я непакою”. У аснову паэмы пакладзеная біблейская легенда пра прарока Маісея. Ён сорок гадоў, пераадольваючы пакуты, вёў габрэйскі народ да заветнай зямлі. Звярнуўшыся да біблейскага сюжэта, Франко надаў яму метафарычнае, прытчава-алегарычнае гучанне. У прадмове да аднаго з выданняў паэмы паэт пісаў, што асноўнай тэмай твора ён зрабіў смерць Маісея як прарока, непрызнанага сваім народам. Хоць паэма пераклікаецца з біблейскім сюжэтам, у ёй шмат уласных роздумаў І. Франко. Твор спраектаваны на сучаснасць паэта, і нават больш глабальна - на будучыню чалавецтва наогул. Глыбінны сэнс мае філасофская тэма непазбежнасці ахвяр у гістарычным прагрэсе любой нацыі.

У “Маісеі” вобраз біблейскага прарока прадстаўлены ў новым асвятленні. У трактаванні І. Франко - гэта фігура велічная і трагічная разам з тым. Імкнучыся прывесці народ у “даліну найцудоўнейшую”, прарок аддае яму ўсе духоўныя і фізічныя сілы, але абшчына, усклаўшы на Маісея ўвесь

цяжар адказнасці, не даруе яму сваёй неўладкаванасці. Яна дакарае прароку, пагражае расправай. Разам з тым Маісей не маўчыць, сам Гасподзь прамаўляе яго вуснамі. Гэта быццам думы-малітвы, энергетычна напоўненыя, эмацыйна моцныя, насычаныя алегарычным зместам (у прыватнасці, прыпавесць пра цара дрэў).

Маісей усё яшчэ верыць і працягвае гэты цяжкі шлях, які яму асвятляла Неапалімая Купіна. Але тэма сумневу - вельмі важная ў паэме. Аслеппенасць уласнага народа, яго нежаданне ісці далей сеюць у душы Маісея зерне сумневу, няўпэўненасці. У гэты крытычны, пераломны момант у пустыні прароку з'яўляецца Азазель. Няўпэўненасць ва ўласных сілах, уласнай праваце даюць магчымасць Азазель пераканаць Маісея ў марнасці шляху.

Цікава, што Азазель пераконвае Маісея ў тым, што гэта яго ўласнае жаданне вывесці народ з Егіпта, а не заповедзь Іеговы. А паколькі Маісей аказваецца не здольны давесці габрэяў да мэты, то “лепш за ўсё ўвесць свой цяжар пакласці на Бога”. Гэта значыць Бог, які існуе толькі ва ўяўленні, з'яўляецца выдуманым. Так Маісей страціў веру ў Іегову. Менавіта таму прарок павінен дайсці толькі да мяжы абяцанай Богам зямлі і памерці, так і не ступіўшы на яе.

Філасофскае разуменне шляху да асвечанай марай зямлі раскрывае і ўмела ўплецены ў канву твора “міф аб Арыёне”. У “Маісеі” гэты міф значна трансфармаваны ў параўнанні з арыгіналам, што ў інтэрпрэтацыі І. Франко выглядае натуральна. У тэксе падаецца тлумачэнне міфа, які таксама надае паэме філасофскае прачытанне: “Арыён – гэта ўся чалавечнасць, поўная веры і сілы, якая імкнецца да нябачнай мэты”, а “хлопчык – логіка фактаў”.

Саракагадовыя блуканні габрэйскага народа па пустыні, проціпастаўленне натоўпу і прарока ў “Маісеі” набываюць экзістэнцыяльныя параметры: гэта меркаванне і пра сэнс быцця чалавека ў агульным, і пра быццё нацыі, і пра духоўнасць як галоўны фактар існавання нацыі.

Паэма “Іван Вышэнскі”: вядомы ўкраінскі пісьменнік-палеміст вырашыў прысвяціць сваё жыццё Богу, загладзіць грахі ў пячоры на гары Афон. Як ён ні спрабаваў зрачыся зямных клопатаў, усё роўна не змог перамагчы любоў да Украіны, да праваслаўных, якія пакутуюць ад прыгнёту. Зямное жыццё ўрываецца да яго і павуціннем, і вішнёвымі пялёсткамі, і лістом ад братаў з Украіны. Ён зразумеў, што самы высокі Божы завет – любіць свайго бліжняга, таму вярнуўся з казакамі ў родны край, спусціўшыся ў іх барку такім фантастычна сімвалічным спосабам – па сонечным промні.

У асабістым жыцці І. Франко не пашанцавала: тройчы ён кахаў, і тройчы яго каханне адпрэчвалі. Першае каханне – Вольга Ражкевіч, якой бацька забараніў сустрэцца з палітычным зняволеным, другая – Юзэфа Дзвонкаўская, якая адмовіла Франко і іншым прэтэндэнтам, таму што адчувала смяротную хваробу, трэцяя – Цаліна Жураўская, якую Франко любіў платанічнай і нешчаслівай любоўю. Інтымныя пачуцці паэта сканцэнтраваныя ў яго лірычным зборніку “Завялае лісце”.

Каханне лірычнага героя зборніка “Завялае лісце” хоць і з'яўляецца непадзельным, фатальным, аднак ён праўляе душэўную высакароднасць у

адносінах да той, якая так мучыць яго. Якія б пакуты ні разрывалі сэрца, ён не нясе ў сваёй душы помслівых пачуццяў, а, наадварот, усяляк уздымае вобраз каханай у сваім уяўленні.

Проза І. Франко.

Проза І. Франко складаецца больш са 100 апавяданняў і навел, дзесяці аповесцяў і раманаў. Галеча і пралетарызацыя Галіцкай вёскі – у цэнтры твораў са зборнікаў “У поце твару” (1890 г.) і “Галіцкія вобразы” (1897 г.). Сюды ж адносяцца аўтабіяграфічныя апавяданні “Малы Мірон”, “Грыцава школьная Навука”, “Аловак” і іншыя.

Вяршыняй прозы І. Франко з’яўляецца аповесць “Воа constrictor” (1878 г.) і сацыяльны раман “Барыслаў смяецца” (1882 г.). У іх упершыню адлюстраваны пачатак рэвалюцыйнай барацьбы рабочых і стыхійнае абуджэнне яго класавай свядомасці.

На аснове старых украінскіх летапісаў Франко напісаў гістарычную аповесць “Захар Беркут” (1882 г.), у якой адлюстраванаў гераічную барацьбу ўкраінскіх горцаў супраць манголаў у 1241 годзе. Іван Франко ўсё жыццё змагаўся супраць здраднікаў украінскага народа. Стварэнне вобраза здрадніка ў аповесці “Захар Беркут” і малюнак расправы народа над ім зрабіла твор больш блізкім да сучаснасці, будзіла думку аб вызваленні ад іншаземнага прыгнёту. У аднаўленні гістарычнага мінулага пісьменніку дапамаглі мастацкая выдумка і народная творчасць, у прыватнасці шырока вядомая ў Галіцыі і ў Закарпацці легенда аб затапленні манголаў тухольскай грамадой. Пісьменнік востра абыграў канфлікт паміж Тугар Ваўком і тухольскай грамадой, паказаў сілу народа ў барацьбе са сваімі прыгнятальнікамі.

У дні самых цяжкіх выпрабаванняў для народа Карпацкай Русі Тугар воўк становіцца здраднікам. Разам з мангольскімі правадырамі складае ён планы наступу, выдае з ляхамі месца абароны. У процівагу няслушнаму баярыну І. Франко падае вобраз маладога Максіма Беркута. Ён паказаў сябе бясстрашным рыцарам і валявым начальнікам. Вялікія гнеў і нянавіць праявіў да здрадніка Максім падчас збройнага сутыкнення з манголамі. Гераічна змагаўся юнак, аднак яго захопліваюць у палон, а няволя – горш за смерць. Лепш памерці, чым ратаваць жыццё здрадай. Для яго родны край, народ даражэй уласнага жыцця. З сэрцам, поўным любоўю да радзімы, паўстае перад чытачом Міраслава. Яна ўцякае з варажага лагера, пераходзіць на бок тухольцев, паведамляе аб нападзе ворагаў, вучыць іх, як зрабіць катапульта. Дзяўчына таксама здолела пастаяць за сябе, заслужыць сваё шчасце, сваю любоў да Максіма. З вялікай любоўю і шчырасцю перадаў пісьменнік пачуцці маладых патрыётаў сваёй Радзімы.

Маральнаму разлажэнню “вярхоў” тагачаснага грамадства ў Галічыне Франко прысвяціў раманы “Для хатняга ачага” (1892 г.), “Стаўпы грамадства” (1895 г.) і “Шляхі-дарогі” (1899 - 1900 гг.). Аповесць “Блізняты” (1887 г.) мае дыдактычны характар. Проза І. Франко адзначаецца жанравым багаццем і рэалістычнай выявай жыцця ўсіх слаёў грамадства.

Сацыяльна-псіхалагічная аповесць “Шляхі-дарогі” апісвае цяжкае становішча сялян Галічыны і пастаянную эксплуатацыю, выкліканыя іх недастатковай інфармаванасцю аб сваіх правах. Адвакат Яўген Рафаловіч-прадстаўнік новай інтэлігенцыі, якая спрабуе адукаваць сялянскія масы, запаліць у іх жаданне змагацца за свае правы, сваю чалавечую годнасць. Спробы Рафаловіча не заўсёды прыносяць свой плён, таму што сяляне не разумеюць яго і не хочуць падтрымліваць. Рафаловічу супрацьстаяць прадстаўнікі ўлады, судовыя чыноўнікі, якія карыстаюцца непісьменнасцю сялян і за кошт гэтага ўзбагачаюцца.

Драматургія І. Франко.

У драматургіі Франко праявіў сябе майстрам сацыяльна-псіхалагічнай і гістарычнай драмы і камедыі: сацыяльна-псіхалагічная драма “Скрадзенае шчасце” (1893 г.) і вершаваная гістарычная драма “Сон князя Святаслава” (1895 г.). З вялікіх п’ес вядомыя камедыі “Рабіна” (1886 г.) і “Настаўнік” (1896 г.), аднаактовыя “Апошні крэйцар” (1879 г.), “Каменная душа” (1895 г.), “Майстар Чарняк” (1896 г.) і “Суд Святога Мікалая” (надрукавана ў 1920 г.).

У жанры дзіцячай літаратуры ён узбагаціў ўкраінскую літаратуру кнігамі “Калі яшчэ звяры гаварылі” (1899 г.), “Ліс Мікіта” (1890 г.), “Прыгоды Дон Кіхота” (1891 г.), “Каваль Бассім”, “Абу-Касім” (1895 г.) і інш.

Работы І. Франко па тэорыі і гісторыі літаратуры і літаратурнай крытыкі (доктарская дысертацыя “Варлаам і Ёсаф. Старажытнахрысціянскі духоўны раман і яго літаратурная гісторыя” (1895 г.), “Разбор «Наймічкі» Шаўчэнкі” (1895 г.) з’яўляюцца каштоўным укладам ва ўкраінскае літаратуразнаўства. Найбольшай навуковай працай І. Франко з’яўляецца пяцітомнае выданне “Апокрыф і легенды з украінскіх рукапісаў” (1896–1910 гг) – манументальны збор тэкстаў рукапіснага матэрыялу і іх навуковага аналізу. З новай літаратуры Франко надаў увагу творчасці І. Катлярэўскага, М. Шашкевіч, Т. Шаўчэнкі, А. Каніскага, Лесі Українкі, С. Самойленкі, Ст. Віннічэнкі і інш. Шэраг даследаванняў Франко прысвяціў славянскай літаратуры, асабліва расійскай і польскай, а таксама заходнееўрапейскай. Вынікам літаратуразнаўчых даследаванняў і манаграфій стаў артыкул “Паўднёваруская літаратура” (1904 г.) у слоўніку Бракаўза і Эфрона і агульны курс “Нарыс гісторыі ўкраінскай літаратуры да 1890 г.” (1910 г.). Тэарэтычныя погляды аб задачах літаратуры ён сфармуляваў у артыкуле “Тэорыя і развіццё гісторыі літаратуры” (1899 г.).

Франко надаваў увагу пытанням развіцця літаратурнай мовы: “Этымалогія і фанетыка ў паўднёварускай літаратуры”, “Літаратурная мова і дыялекты” (1907 г.), адстойваў думку пра адзіную ўкраінскую літаратурную мову на аснове прыдняпроўскіх дыялектаў і заходнеўкраінскіх гаворак.

І. Франко збіраў фактычны матэрыял па фальклору і этнаграфіі, напісаў шэраг даследаванняў аб вопратцы, харчаванні, народным мастацтве, вераваннях насельніцтва Галічыны, якія публікаваў у часопісах “Свет”,

“Сябар”, “Жыцце і Слова”, “Заря”, “Кіеўская Даўніна” і інш. З 1898 годзе І. Франко кіраваў этнаграфічнай камісіяй, рэдагаваў “Этнаграфічны зборнік”.

Творы І. Франко перакладзены на многія мовы свету. Асобныя вершы пакладзены на музыку, некаторыя праязныя творы экранізаваны і інсцэніраваны.

5.2 Творчасць Л.Украінкі

Жыццёвы і творчы шлях. Ларыса Пятроўна Косач нарадзілася 25 лютага 1871г. у Жытомірскай вобласці, у сям’і павятовага чыноўніка-юрыста і вядомай украінскай пісьменніцы, грамадскага дзеяча Алены Пчолкі.

Маці, даглядаючы дзяцей (іх было шасцёра), спрабавала даць ім нацыянальна арыентаванае выхаванне. У сям’і размаўлялі на ўкраінскай мове, чыталі ўкраінскія кнігі, штогод адзначалі шаўчэнкаўскае свята. Дзеці з дзяцінства хадзілі ў нацыянальнай вопратцы, паважалі народныя звычаі.

Застудзіўшыся, Леся з 1881 г. стала цяжка хварэць. Спачатку балела нага, потым левая рука. Дзяўчынку лячылі па-хатняму ад рэўматызму, а ў яе былі сухоты.

Рана праявіўся ў Лесі Украінкі паэтычны талент. Яе верш “Надзея” датуецца 1880 годам, родныя ўспамінаюць, што яна стала пісаць яшчэ раней. З ранняга ўзросту захаплялася народнымі песнямі, абрадамі, звычаямі, якія разам з творчасцю еўрапейскіх пісьменнікаў фармавалі яе эстэтычныя густы і погляды.

Станаўленне творчай індывідуальнасці паэтэсы адбывалася інтэнсіўна. Ужо ацэньваючы першую кнігу Лесі Украінкі “На крылах песен”, І. Франко назваў яе найважнейшым дасягненнем украінскай літаратуры за той год. Сапраўды, яна вылучалася грамадзянскімі матывамі, аптымістычным гучаннем, рытмічнымі пошукамі.

Цяжкім выпрабаваннем для паэтэсы сталі хвароба і смерць Сяргея Мяржынскага (беларус) у 1901 г. Іх узаемаадносіны адлюстраваны ў вершах “Парвалася нескончаная размова”, “Твае лісты заўсёды пахнуць звялымі ружамі...”, “Хацела б я цябе, як плюшч, абняць”, “Я бачыла, як ты хіліўся да зямлі”. Гэтыя творы Л. Украінка пісала, будучы цяжка хвора, хвароба прагрэсавала, парушаючы душэўную раўнавагу, прыносячы невыносны боль.

Пісьменніца вымушана была выязджаць на лячэнне ў Крым, Егіпет, Грузію. Даводзілася пераадольваць матэрыяльныя цяжкасці, аднак Леся Украінка, адмаўляючы сабе ў неабходным, на ўласныя сродкі арганізавала фальклорную экспедыцыю для запісу на фанограф кабарскіх дум.

Заставаліся апошнія месяцы жыцця геніяльнай пісьменніцы. 1 жніўня 1913 г. у грузінскім мястэчку Сурамі спынілася сэрца Лесі Украінкі. Яе цела было перавезена ў Кіеў і пахавана на Байковых могілках побач з магіламі бацькі і брата.

Цыклы лірычнай паэзіі.

Як і Іван Франко, Леся Українка, ствараючы паэтычныя зборнікі, часта кіравалася не храналагічным прынцыпам размяшчэння твораў, а складала іх па матывах або жанрах у цыклы.

Паэтка спрабавала так размяшчаць вершы, каб расло напружанне галоўнай думкі. Такім чынам, цыклізацыя становілася адной з характэрных асаблівасцей не проста кампазіцыі зборнікаў, але і выяўленнем ідэйнай пазіцыі аўтара. Так з'яўлялася магчымасць усебакова ахарактарызаваць лірычнага героя паэтыкі - мужную, нацыянальна свядомую грамадзянку, якая не можа змірыцца са светам гвалту, усёй істотай пратэстуе супраць тыраніі. Гарачая патрыётка, яна марыць бачыць родную зямлю свабоднай і шчаслівай.

Кідаецца ў вочы інтэнсіўнасць духоўных пошукаў паэтэсы, арганічнае адзінства яе грамадзянскай пазіцыі і маральна-этычных перакананняў. Леся Українка, нягледзячы на фізічныя пакуты, у творчасці паўстае змагаром.

“Сем струн”. Вершы цыклу напоўненыя рамантычным пафасам пераадолення жыццёвых цяжкасцей (“Я развею сваю тугу вольным спевам у цёмным лузе”), яе гатоўнасцю памерацца сіламі з бядой, упэўненасцю ў перамозе сіл добра. Цыкл выклікае цікавасць сваёй кампаноўкай: у ім аб'яднаны сем вершаў, кожны з якіх мае назву адной з нот. Акрамя таго, кожны твор мае і падзаглавак, які паказвае на яго жанравую спецыфіку (гімн, песня, калыханка, санет, рандо, нацюрн, секстына).

“Слёзы-перлы”. Цыкл “Слёзы-перлы” прысвечаны Івану Франку. Гэта трыпціх, аб'яднаны патрыятычнай ідэяй, невымоўнай тугой паэтыкі, выкліканай шматвяковай пакутай разадранай чужынцамі, разрабаванай і заняволенай роднай зямлі. Франко пісаў, што ў гэтым цыкле гучыць голас болю за закуты ў кайданы народ.

“Нявольніцкія песні”. Гэтаму цыклу, створанаму ў 1895–1896 гг., належыць асаблівае месца ў грамадзянскай лірыцы Лесі Українкі. Як сведчыць назва цыклу, вобраз няволі ў ім арганічна злучаецца з вобразам песні. Адсюль і непарыўнасць матываў грамадзянскага абавязку асобы і ролі мастацкага слова ў станаўленні чалавека, у кансалідацыі народа, супрацьстаянне прыгнёту.

“Песні аб волі”. Рэвалюцыйныя падзеі пачатку ХХ ст. знаходзяць водгук у цыкле «Песні аб волі» (1905), лейтматывам якога з'яўляецца думка аб несумяшчальнасці тыраніі і свабоды. Вызваленчым рухам патрэбныя не жаласныя, а баявыя песні. Новую песню, якая б «ззяла, як прамень», «клекатала і буяніла, як полымя», павінны ствараць самі змагары.

“Мелодыі”. Вершы цыклу, напісаныя ў 1893 - 1894 гг., перадаюць самыя патаемныя перажыванні Лесі Українкі. Яна старалася не выносіць на суд чалавечы фізічны бол, аднак бывалі і выключэнні.

«Рамансы». Гэты цыкл напісаны ў 1893 - 1894 гг. Як вядома, раманс – гэта від лірыкі, які ствараўся з мэтай яго музычнай інтэрпрэтацыі. У класічным еўрапейскім рамансе ствараецца асаблівая напеўная інтанацыя, выкарыстоўваецца характэрнай вобразнасці, якая павінна раскрыць пачуцці чалавека. Леся Українка праявіла сябе наватарам і ў гэтым жанры: маеца на ўвазе ўжыванне не напеўнай, а размоўнай інтанацыі.

Зліщэ аўтабіяграфічнага пачатку і мастацкай выдумкі, абагульненага, грамадзянскага і інтымнага - характэрная асаблівасць лірыкі Лесі Украінкі. Яе паэтычнае слова - найбуйнейшае дасягненне ўкраінскай лірыкі на мяжы стагоддзяў.

Паэмы.

Хоць наватарства Лесі Украінкі аказалася яркім у лірыцы, аднак яна звярталася і да такіх паэтычных жанраў, дзе перапляталася лірычнае і эпічнае. Пра цягу да ліра-эпасу ўжо сведчыла цыклізацыя вершаў. Ліра-эпічны характар маюць і яе легенды, у тым ліку створаныя на аснове ўражанняў ад знаходжання ў Егіпце (“Сфінкс”), і пры інтэрпрэтацыі біблейскіх (“Саул”) і рыцарскіх (“Прынцэса”) матываў.

Драматычныя творы.

Драматыргія Лесі Украінкі - феноменальная з’ява ва ўкраінскай літаратуры: яна ўражвае навізнай тэм, вастрынёй сацыяльна-псіхалагічных канфліктаў, філасофскімі абагульненнямі, паэтычнай прыгажосцю, высокай культурай верша. Гарачае адмаўленне ўсяго варожага, рэакцыйнага, закасацянелага ў жыцці, сцвярджанне гуманістычных ідэалаў паказваецца ў яе творах з пазіцыі неарамантызму. Творчасць Лесі Украінкі - якасна новы этап у развіцці ўкраінскай драматыргіі.

З імем Лесі Украінкі звязаны росквіт драматычнай паэмы ва ўкраінскай літаратуры. Гэты жанр прыцягваў пісьменніцу магчымасцю ўздымаць вострыя грамадска-палітычныя, маральна-этычныя праблемы ў форме слоўных паядынкаў паміж носьбітамі альтэрнатыўных поглядаў, прыхільнікамі радыкальных або кансерватыўных ідэй. Акрамя таго, драматычная паэма дае шырокі прастор для выяўлення суб’ектыўных адносін аўтара да аб’екта адлюстравання, а адсюль і яе эмацыянальнасць, сардэчнасць, усхваляванасць. Маналогі персанажаў, асабліва так званыя ўнутраныя, спрыяюць выяўленню іх псіхічнага стану, абвастрэнню ідэйных канфліктаў.

Адной з першых спроб Лесі Украінкі ў гэтым жанры стала лірыка-драматычная паэма «Апантаная» (1901), напісаная на аснове евангельскага матыва - вучэнне Ісуса Хрыста аб любові да бліжняга, нягледзячы на тое, хто ён: сябар або вораг.

Так, у драматычных паэмах “Вавілонскі палон” (1903) і “На руінах” (1904) Леся Украінка па-новаму асэнсоўвае падзеі, звязаныя з гібеллю Старажытнай Іудзеі, яе заваяванне Вавілонам. У іх галоўная ўвага звернута да праблемы ўзаемаадносін паміж паняволенымі і пераможцамі, на духоўны раскол сярод заваяваных.

Драматычную паэму “Оргія”, скончаную ў сакавіку 1913 г., можна лічыць лебядзінай песняй Лесі Украінкі. Тэма трагічнага лёсу мастака-патрыёта тут асвятляецца ў некалькіх аспектах. А трагізм жыцця грэцкага кампазітара і музыканта Антэя абумоўлены перш за ўсё каланіяльным станам яго радзімы, заваяванай рымлянамі. Адсюль – вастрыня псіхалагічнага канфлікту, які рухае дзеянне. Пакуты Антэя звязаныя з заняпадам роднай

культуры, бо яе носьбіты дзеля матэрыяльных выгод пераходзяць на службу да каланізатараў.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ